

OMAN TALOUDEN HALLINNAN OPETTAMINEN NUORILLE

Kari Mård

Mika Näykki

Sari Pajari

Opinnäytetyö
Marraskuu 2013
Tampereen Ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

KARI MÅRD & MIKA NÄYKKI & SARI PAJARI:
Nuorten oman talouden hallinta

Opinnäytetyö 40 sivua, joista liitteitä 9 sivua
Marraskuu 2013

Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena oli selvittää tilannetta nuoren oman talouden hallinnan osalta tämän päivän Suomessa sekä siihen liittyviä realiteetteja ja lainalaisuuksia. Eräänä lähtökohtana oli havainto, että nuorten talouden hallinnassa saattaa olla puutteita sekä kysymys siitä, olisiko aiheeseen löydettävissä joitain opetuksessa hyödynnettäviä näkökulmia tutkimushankkeen kautta.

Tutkimuksessa haettiin vastauksia mm. kysymyksiin, millainen yleisesti ottaen on nuoren oman talouden hallinnan tilanne tämän päivän Suomessa sekä kuinka opetuksen keinoin voidaan vaikuttaa nuorten oman talouden hallintaan.

Kehittämishanke on tutkielmatyyppinen. Kehittämishankkeen liitteenä kuitenkin on esimerkki tuntisuunnitelmista, jota voi käyttää pohjana tai apuna aiheen opetuksessa. Tutkimuksessa käsiteltiin mm. koulutuksen suunnittelua ja sen tavoitteita sekä erilaisia opetusmateriaaleja

Tutkimusta tehtäessä kävi selvästi ilmi, että nuorten taloustaitojen hallinnassa on puutteita ja opetukselle on tarvetta. Vaikka asiaan on alettu kiinnittää huomiota myös Suomessa, ei meillä kuitenkaan ole keskitettyä strategiaa nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi. Opetuksen keinoin oman talouden hallinnan kysymyksiä ja lainalaisuuksia pitäisi pystyä nuorille ainakin jossain määrin opettamaan, koska nuoren valmistuttua oppilaitoksista, siirtyen työelämään, hän ei ole enää minkään sellaisen opetuksen piirissä, että puutteellisiin talouden hallinnan kysymyksiin voitaisiin merkittävästi vaikuttaa.

Opiskelu-aika on keskeisin elämäntilanne, jolloin nuorten käyttäytymiseen voidaan vielä vaikuttaa. Opetuksessa tulee tarjota sellaista tietoa, joka tutkimusten perusteella on tarpeellista nuorten talousosaamisen lisäämiseksi. Nuorten talousosaamista tulisi yrittää lisätä myös kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä. Myös eri toimijoiden välistä yhteistyötä tulisi kehittää. Opetusmateriaalin laatuun on myös kiinnitettävä huomiota.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
1.1	Kehittämishankkeen luonteesta	4
1.2	Hankkeen suunnittelu ja tavoitteet	5
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	7
2.1	Ilmiöpohjainen oppiminen.....	7
2.2	Tutkimuskysymykset	9
3	MILLAINEN ON NUOREN OMAN TALouden HALLINNAN TILANNE TÄMÄN PÄIVÄN SUOMESSA.....	10
4	MITÄ MAHDOLLISIA KESKEISIÄ ONGELMIA NUOREN OMAN TALouden HALLINNASSA ON?.....	11
4.1	Nuoret, perhe ja talous.....	11
4.2	Nuoret, opiskelu ja talous	12
4.3	Nuoret ja kulutusyhteiskunta	12
5	KUINKA OPETUKSEN KEINAIN VOIDAAN VAIKUTTA NUORTEN OMAN TALouden HALLINTAAN?	14
5.1	Opetuksen suunnittelu	14
5.2	Opetuksen tavoitteet.....	16
5.3	Pohjoismaisen ministerineuvoston strategiaehdotuksen tavoitteet	17
5.4	TOKATA-hanke ja sen tavoitteet	18
5.5	Opetusmateriaali	20
6	ONGELMANRATKAISUKEINOJA JA AVUN SAANNIN MAHDOLLISUUKSIA YLIVELKAANTUMISTILANTEESSA	23
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	26
	LÄHTEET	28
	LIITTEET.....	32
	Liite 1. Esimerkki opetuskokonaisuudesta aiheesta Nuoren oman talouden hallinta.....	32
	Liite 2. Keskeisiä käsitteitä ja esimerkkejä hyödynnettäväksi Nuoren oman talouden hallinnan opetuksen suunnitteluun.....	36

1 JOHDANTO

1.1 Kehittämishankkeen luonteesta

Nuorilla eli lukiosta valmistuvilla ja ammattiin valmistuvilla tulee hyvin nopeasti eteen oman talouden hallintaan liittyvät tärkeät kysymykset mm. opiskelun, itsenäisen asumisen ja näiden rahoittamisen osalta. Nuorten oman talouden hallintaan ei ilmeisesti anneta missään opinahjossa kovin seikkaperäistä tai konkreettista opetusta.

Asioita opitaan jonkin verran yleisten liiketaloudellisten aineiden sekä yhteiskuntaopin yhteydessä. Konkreettiset, oman talouden rahoitukseen liittyvät asiat opitaan kuitenkin pääsääntöisesti ”kantapään kautta”. Nuoren perhetaustalla on tässä iso merkitys.

Mikäli omat vanhemmat ovat selvinneet elämässä taloudellisesti kohtuullisesti tai hyvin, taloudellisten lainalaisuuksiin liittyvää tietämystä saatetaan välittää omille lapsille, jolloin näille muodostuu omaa tietopohjaa asioista. Vastakkaisiakin tilanteita löytynee myös hyvin toimeentulevien perhein lapsille. Jos omien vanhempien taloudellinen tuki on ollut ja on mittavaa, oma tietämys saattaa jäädä heikoksi ja kyky seisoa myös taloudellisesti omilla jaloillaan on huteraa.

Toisaalta jos nuoren vanhemmat oman taloutensa hallinnan osalta ovat jatkuvasti huteralla tasolla, tarvittavaa tieto- taitoa taloudellisesta tietämyksestä ei realistisesti ottaen voikaan siirtyä jälkikasvulle.

Eräs tapa luokitella kehittämishankkeita on jakaa ne luonteensa puolesta karkeasti esim. tutkielmatyyppeihin ja toiminnallisiin hankkeisiin. Toiminnalliseen hankkeeseen liittyy kirjallisen työskentelyn lisäksi toiminnallisen osuus, johon olennaisena osana kuuluu ei-kirjallisessa muodossa oleva tuotos. Tällöin tuotos ja raportti yhdessä muodostavat arvioidavan kokonaisuuden. (TAMK, Kehittämishankkeen ohje, 2012, s. 7)

Tämä kehittämishanke on tutkielmatyypinen. Kehittämishankkeen liitteenä (Liite 1.) kuitenkin on esimerkki tuntisuunnitelmista, jota voi käyttää pohjana tai apuna aiheen opetuksessa.

Kehittämishankkeessa ei ole varsinaisesti ”ulkopuolista tilaajaa”. Hanketta on suunniteltu yhteistyössä Kimpisen lukion kanssa, yhteyshenkilönä historian ja yhteiskuntaopin opettaja Pirita Reinikainen.

1.2 Hankkeen suunnittelu ja tavoitteet

Kehittämishankkeena tehdään kirjallinen tutkielma aiheesta *Oman talouden hallinnan opettaminen nuorille*. Tutkielma sisältää näkökulmia nuorten oman talouden hallintaan liittyvistä keskeisistä kysymyksistä.

Oman talouden hallinta edellyttää suunnitelmallisuutta ja realistista otetta. Useat asiat ja hankinnat edellyttävät käytännössä lähes aina lainarahoituksen käyttöä jossain elämän vaiheessa. Lainarahoituksen lainalaisuuksien tunteminen, esim. korkokanta ja koron määrän ja korkosuoritusten muodostuminen auttavat nuorta ymmärtämään talouden lainalaisuuksia ja oman talouden suunnittelua.

Tämän kehittämishankkeen liitteenä esitetään yksi esimerkki opetuskokonaisuudesta aiheesta Nuoren oman talouden hallinta. Toisessa liitteessä esitetään taloudellisia käsitteitä ja esimerkkejä hyödynnettäväksi Nuoren oman talouden hallinnan opetuksen suunnitteluun. Liitteessä esitellään esimerkkilaskelmia lyhennysten ja korkosuoritusten määrän muodostumisesta.

Tarkoitus on selvittää tilannetta nuoren oman talouden hallinnan osalta tämän päivän Suomessa, siihen liittyviä realiteetteja ja lainalaisuuksia. Esiin tuotavat ja käsiteltävät asiat antavat toivon mukaan vihjeitä ja näkökulmia asian tiimoilta annettavassa opetuksessa.

Mitään varsinaisia lupia tämän hankkeen toteuttaminen ei ole tarvinnut. Kimpisen lukiossa kehittämishankkeesta on keskusteltu rehtori Kari Inkisen kanssa ja asiaan on ollut hänen hyväksyntä ja suullinen lupa. Konkreettisenä yhteistyökumppanina sekä ideoinnin apuna ja innoittajana on toiminut Kimpisen lukion historian ja yhteiskuntaopin opettaja Pirita Reinikainen.

Tämä tutkimus on julkisen työ ja sitä saavat halutessaan hyödyntää kaikki, esim. lukiot, ammattiopistot ja näiden opettajat. Konkreettisemmin tästä kehittämishankkeesta hyö-

tyvät tekijät, jotka tällä tavoin tutkimuksen menetelmin karttavat tietoja ja taitojaan, joita voivat hyödyntää omassa opetuksessaan

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1 Ilmiöpohjainen oppiminen

Tieteellisessä tutkimuksessa empiirisen tutkimuksen havaintoja ei koskaan itsessään pidetä ”tuloksina”, asioita ei oteta sellaisinaan kuin miltä ne näyttävät. Havaintoja pidetään vain johtolankoina, joita jollakin tapaa tulkitsemalla pyritään pääsemään havaintojen ”taakse”. Tärkeää on tehdä selvä analyttinen ero havaintojen ja johtolankojen välille. Tutkimuksessa havaintoja tarkastellaan siinä mielessä aina johtolankoina, että niitä tarkastellaan vain ja ainoastaan tietystä eksplisiittisesti määritellystä näkökulmasta. Tällaista erityistä näkökulmaa nimitetään teoreettiseksi viitekehyyksi. (Alasuutari 1993, 78–79). Teorian käyttö erottaa tutkimuksen selvityksestä (Eskola & Suoranta 2000, 81). Tämän keskeisenä teoreettisena viitekehyyksenä toimii *Ilmiöpohjainen oppiminen*, mistä näkökulmasta asioita ja tutkimuskysymyksiä pyritään arvioimaan.

Tutkimuksen onnistumisen välttämättömänä edellytyksenä pidetään sitä, että tekijä on kiinnostunut aiheestaan (Hirsjärvi et. al 2004, 71). Tämän tutkimuksen tekijät ovat olleet tästä aiheesta kiinnostuneita, koska pitävät sitä todellisena, reaali maailmassa esiintyvänä kysymyksenä ja ilmiönä, joka kaipaa tarkempaa tutkimista.

Tutkimuksen aiheen valinta alkaa olla suhteellisen kohdallaan silloin kun se kiinnostaa mutta eroaa jonkin verran omasta kokemuspöiristä. Ihannetapauksessa aiheen pitää olla kiinnostava mutta ei liian läheinen, jotta siihen saa riittävää etäisyyttä ja mahdollisimman monipuolisen tarkastelukulman. (Eskola & Suoranta 2000, 34–35)

Ilmiöpohjaisessa oppimisessa keskeistä mm. on, että kokonaisvaltaiset ilmiöt ovat oppimisen kohteena ja että opittavaa ei sidota tiukasti oppiaineisiin (Salavuo 2013, 8).

Suurin osa lasten ja aikuistenkin kehittämistä käsityksistä perustuu heidän havaintoihinsa ja kokemuksiin käytännön tilanteista. Nämä käsitykset ovat yleistyksiä koetuista tapahtumista prosessista tai niiden piirteistä. Ne on joko omakohtaisesti koettu tai havaittu seuraamalla muiden toimintaa tai tapahtumia. Näiden vastakohtana on malleihin ja teorioihin pohjautuvat käsitteet, joita ei voi suoraan päätellä kokemuksista. Nämä käsitteet ovat luonteeltaan selvittäviä. Ilmiölähtöinen selitys on esimerkiksi sellainen, että kun hankaa ilmapalloa villapaitaan, huomaa, että sen saa pysymään kiinni seinässä ilman

tukea. Teorialähtöinen selitys puolestaan selittäisi asian hankaussähkön käsittein ja sähkövarauksen muutoksella. (Muukkonen 2012, 11)

Talouden hallintaan liittyy olennaisesti taloustieteellisiä ja matemaattisia teorioita ja malleja eli niistä syntyy tai muodostuu teorialähtöinen selitys. Taloudellisilla asioilla ja kysymyksillä on kuitenkin laaja ja välttämätön kosketusyhteys lähes kaikkeen inhimilliseen toimintaan sekä sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaaliseen asemaan. Nuoren oman talouden hallintaan liittyvät kysymykset ovat ennen kaikkea havaintoja ja kokemuksia nuorten arkielämästä ja siinä esiintyvistä ja vaikuttavista ilmiöistä. Tämän vuoksi ilmiöpohjainen oppiminen on tarkoituksenmukainen teoria, jonka näkökulmasta tätä tutkimusta pyritään tarkastelemaan ja arvioimaan

Tämä kehittämishanke on sen tekijöiden opinnäytetyö opettajakoulutusopinnoissa. Tekijät ovat olleet aiheesta kiinnostuneita ja noin vuoden verran sulatelleet ja miettineet aihepiiriin liittyviä tutkimuskysymyksiä. Tekijät ovat yleistä yhteiskunnallista keskustelua seurattessaan sekä omissa ammateissaan konkreettisesti tulleet tietoiseksi, että nuorten talouden hallinnassa saattaa olla puutteita. Tekijät ovat pohtineet, olisiko aiheeseen löydettävissä joitain opetuksessa hyödynnettäviä näkökulmia tutkimushankkeen eli kehittämishankkeen kautta. Tekijöiden osalta hanketta on siten ”viety eteenpäin” myös tutkivan oppimisen näkökulmasta.

Perusajatuksena tutkivassa oppimisessa on saada opiskelijat osallistumaan sellaiseen yhteisölliseen tiedonluomisen prosessiin, jonka lähtökohtana ovat opiskelijoiden omiin ennakkokäsityksiin ja aiempiin tietoihin perustuvat aidot kysymykset käsiteltävästä asiasta (Lakkala 2012, 93).

Tutkimuksen tarkoitus on yleensä olla joko kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava (Hirsjärvi et al 2004, 129). Tässä kehittämishankkeen tarkoitus on olla osin kartoittava ja selittävä.

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa haetaan vastauksia mm. kysymyksiin,

- millainen yleisesti ottaen on nuoren oman talouden hallinnan tilanne tämän päivän Suomessa
- mitä mahdollisia keskeisiä ongelmia nuoren oman talouden hallinnassa on
- kuinka opetuksen keinoin voidaan vaikuttaa nuorten oman talouden hallintaan

sekä

- millaisia ongelmanratkaisukeinoja ja millaista apua ja mistä sitä on saatavissa mahdollisessa ylivelkaantumistilanteessa.

Tämän kehittämishankkeen tutkimuskohteena olevalla *nuorella* tarkoitetaan toisen asteen eli esimerkiksi lukion tai ammatillisen koulutuksen opiskelijoita, noin 16-19 -vuotiaita henkilöitä.

3 MILLAINEN ON NUOREN OMAN TALOUDEN HALLINNAN TILANNE TÄMÄN PÄIVÄN SUOMESSA

Nuorilla on monenlaisia haasteita nykypäivänä. Taloudellisesti epävarma aika vaikuttaa myös nuoriin. Vaikka suurin osa suomalaisista nuorista omaa taloudellisia taitoja, talouteen liittyviä riskitekijöitä on, jotka voivat vaikuttaa heikentävästi nuoren psyykkiseen, fyysiseen, sosiaaliseen sekä taloudelliseen hyvinvointiin.

Nuoren toimiminen kuluttajana on yksi tärkeimmistä rooleista tämän päivän yhteiskunnassa. Muiden elämänalueiden hyvinvointi tukee nuoren taloudellista hyvinvointia. Taloudellisten voimavarojen niukkuus heikentää kuluttajan mahdollisuuksia integroitua lähiyhteisöön, mikä voi olla riskitekijä syrjäytymiselle. Kulmakivi nuoren talouden hallintaan on kulutuksen nautinnollisuuden sopeuttaminen rajallisiin resursseihin sekä säästäväisyyteen. (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 8)

Kuluttajakasvatukseen on kiinnitettävä nykypäivänä huomiota tehokkaammin. Rahan käyttö aloitetaan hyvin varhain ja tämän vuoksi kuluttajakasvatus on aloitettava yhä nuoremmissa. Tarjolla on enemmän tuotteita ja palveluita kuin koskaan ennen. Lapset ja nuoret viettävät vapaa-aikansa kulutuskeskeisemmässä ympäristössä, yhteiskunnan, median ja markkinoiden muuttuessa kuluttajakasvatus on tarpeen aloittaa jo varhaislapsuudessa. Lapsuudessa opitut tavat vaikuttavat myöhemmin kuluttajakäyttäytymiseen. Kuluttajan rooliin sosiaalistumisen prosessi on osa kuluttajana olemista ja tätä markkinat hyödyntävät voimakkaasti. (Kuluttajakompetenssien oppiminen - kuluttajakasvatuksen strategia. 2009, 16)

Kuluttajakasvatuksen strategiaan pohjautuva ikäkausiselvitys selventää, mitä eri ikäkausina kuluttajakasvatuksen sisältö ja menetelmät voivat olla. Esimerkiksi ikä kautena, 16-18-vuotta, vastuu omasta rahankäytöstä, tutustuminen arjenhallintaan erilaisissa ongelmatilanteissa, suunnitelmallisuus, sosiaalisten medioiden hallinta, nettikauppa ja kuluttaminen sosiaalisena ilmiönä ovat muutamia esimerkkejä siitä, mitä kuluttajakasvatuksen sisältö tulisi olla nuorilla. Menetelminä strategiassa esitellään aidot oppimisympäristöt, keskustelu, taitojen kokeilu ja soveltaminen omaan arkeen jne. (Kuluttajuus arjen taitona - pedagogista tarkastelua. Kuluttajakasvatuksen oppimispolku.2012, 6)

4 MITÄ MAHDOLLISIA KESKEISIÄ ONGELMIA NUOREN OMAN TALOUDEN HALLINNASSA ON?

4.1 Nuoret, perhe ja talous

Danske Bankin teettämän tutkimuksen 2008 mukaan suomalaisten nuorten taloustaidot eivät ole erityisen hyviä. Nuorista suurin osa pitää talousasioita tärkeänä, mutta niiden seuraaminen on vähäistä ja tietämys pintapuolista. Talouden soveltaminen omaan elämään ei ole helppoa. (Danske Bank 2008)

Vain puolet 10–15 vuotiaista sekä 18–19-vuotiaista tietää mikä on korko. Kolme kymmenestä 18–19-vuotiaasta ei tiedä, että kuluttomat lainat eivät ole ilmaisia. Seitsemän kymmenestä 18–19-vuotiaasta ei tiedä, mikä on todellinen vuosikorko. Lähes jokaisella 10–15-vuotiaalla on matkapuhelin ja neljä kymmenestä on tehnyt sillä ostoksia. Yli kahdeksan kymmenestä 10–15-vuotiasta on sitä mieltä, että olisi mielenkiintoista oppia rahasta koulussa. (Talousosaaminen 2013.1-5)

Velkaongelmat nuorten keskuudessa ovat lisääntyneet huomattavasti viime vuosina. Nuorten perinnässä olevat velat ovat yleensä suhteellisen pieniä, mutta niiden vaikutus nuoren elämään voi olla dramaattista. Merkintä luottotietorekisterissä voi estää lainan, vuokrasopimuksen tai puhelinliittymän saamisen ja johtaa pahimmassa tapauksessa nuoren syrjäytymiseen opinnoista ja työelämästä. (Nuorten taloustaitohanke)

Perheen rahankäyttö ja talouden hallinnan malli on tärkeä esikuva nuorelle kuin myös perheen kautta tuleva tuki ja kannustus koko nuoren elämään. Kun nuorella on positiivisia voimavaroja ja kotona opittuja valmiuksia tehdä itsenäisiä, realistisia päätöksiä oman elämänsä suhteen, on nuorella hyvät edellytykset selvittää ongelmitta myös taloudellisista riskitekijöistä.

Tutkimuksen mukaan perheen taloudellisella tilanteella on vaikutusta siihen, kuinka luottavaisesti nuori suhtautuu oman talouden hallintaan. Hyvin toimeentulevien vanhempien lapsilla on säästöjä ja vähän opintolainoja, talousasioihin suhtaudutaan luottavaisemmin niin yksilö- kuin yhteiskunnallisella tasolla. Jos perheessä on taloudellisesti

tiukkaa, on myös nuoren vaikea nähdä omaa taloudellista tulevaisuutta sen parempana. (Thuneberg, M. & Koivukangas, P. & Vesanen, M. 2011.32)

Nuoruudessa irtaannutaan omasta perheestään ja nuoren siteet ystäviin tiivistyvät. Ikätoverien vaikutus kulutuskäyttäytymiseen kasvaa, toisaalta nuoret haluavat olla yksilöllisiä, mutta joukosta erottautumiseen ei välttämättä löydy omaa tahtotilaa. Omilla ostovalinnoilla nuoret hakevat muiden nuorten hyväksyntää ja näin kuluttaminen ja toisten nuorten hyväksynnän saaminen ovat kietoutuneet toisiinsa. (Saarinen, 2001. 34)

Niukat taloudelliset resurssit, ensimmäiset taloudelliset päätöksenteot sekä kokemattomuus omien rahojen käytöstä ovat taloudellisia haasteita ja riskitekijöitä nuorten talouden hallinnassa.

4.2 Nuoret, opiskelu ja talous

Opiskelijoilla, erityisesti lukiolaisilla, opintotuen tuoma taloudellinen tuki ei ole aina riittävää, vaan opiskelijat saattavat joutua turvautumaan opiskelun ohessa työssä käyntiin ja jopa pikavippien käyttöön. Tilastokeskuksen mukaan noin kolmasosa täysi-ikäisistä lukiolaisista tekee töitä opiskelujensa ohella. Työtä tekemällä saa työkokemusta, mutta se voi vaikuttaa myös opintomenestykseen heikentävästi tai opintojen viivästyttämiseen. (Väisänen et al. 2011,10-11)

Opintojen etenemättömyys tai opintojen suorittamattomuus johtaa myös siihen, että myönnetylle opintotuella ei ole enää edellytyksiä ja tukimahdollisuus lopetetaan Kelan toimesta. Pahimmassa tapauksessa opintotukea peritään takaisin useamman kuukauden osalta ja tämä voi johtaa taloudellisiin ongelmiin.

4.3 Nuoret ja kulutusyhteiskunta

Sosiaalinen ympäristö ja kulutusyhteiskunta, missä nuoret elävät, luovat myös monenlaisia paineita, odotuksia, mahdollisuuksia ja haasteita nuorten elämään ja valintoihin. Nuorten suhde nykyteknologiaan ja mediaan voi olla luontevampi ja taitavampi kuin heidän omilla vanhemmillaan. Nämä taidot voivat olla myös riski nuoren kulutuskäyttäytymiselle sekä talouden hallinnalle, koska elämäkokemuksen tuoma tieto, harkinta ja riskien tiedostaminen ei ole vielä saavuttanut samaa tasoa media- ja teknologiahallin-

nan kanssa. Nuoret elävät ympäristössä, jossa markkinointi ja mainonta ulottuvat arkipäivään arkipäiväisesti kaikella tapaa ja kaikkiin viestimiin – televisioon, radioon, verkkoon - ja nämä kaikki toiminnot löytyvät puhelimesta tai omasta kannettavasta tai tablettista. Nuorilla tulee olla kriittisyyttä mainontaa ja yleisemmin erilaisia markkinointitoimenpiteitä kohtaan ja taitoa väistää viesteihin liittyviä houkutusia, jotta turhia ostoksia ei tulisi tehtyä. (Peura-Kapanen, 2012,11)

Mediaympäristössä luotolla ostaminen on arkipäivää. Enää ei lainan ottoon suhtauduta samalla varauksella kuin ennen, vaan sen ottamiseen suhtaudutaan myönteisemmin. Luottoja tarjotaan entistä näkyvämmiin ja arkipäiväisemmin luomalla mielikuvaa, että lainan hankkiminen on vain vähäpätöinen asia, jolloin harkintaa luoton ottamiselle ei välttämättä käytetä ja luotto otetaan näin ollen kevein perustein.

Median ja teknologian käytöstä on tullut uusi kotitaloustyö, siihen sisältyy mm. sähköinen asiointi, verkkokaupoista ostaminen ja enenevässä määrin nuorten arki siirtyy kiinteästi Internetiin, mikä tuo mukanaan uusia taloudellisia haasteita, mahdollisuuksia, riskejä ja kysymyksiä. (Mäntylä 2010, 28)

5 KUINKA OPETUKSEN KEINAIN VOIDAAN VAIKUTTAA NUORTEN OMAN TALOUDEN HALLINTAAN?

5.1 Opetuksen suunnittelu

Nyky-yhteiskunnassa tarvitaan yhä enemmän tietoa myös talousasioista. Uusien markkinoitkeinojen ja maksutapojen vuoksi päätöksenteko on vaikeaa. Tämä korostuu nuorten kohdalla, joitten taloustietämys ei ole samalla tasolla kuin vanhemmilla. Usein nuori kuluttaa enemmän kuin oikeastaan tarvitsisi. Rahaa ei kuitenkaan ole rajattomasti ja käyttökohteitten priorisointi unohtuu. Jotta varmistetaan, että nuorilla on ne taidot, joita tarvitaan raha-asioitten tehokkaaseen hoitamiseen, tarvitaan taloustaitojen opetusta. Taloudellisen tiedon antaminen nuorille on monen toimijan yhteistyötä, mutta koulut ovat tässä keskeisessä asemassa.

Nuorten talouskasvatuksen tarve on yleisesti tunnustettu. Tosin tutkimuksissa, joissa on selvitetty talouskasvatuksen perillemenoaa, todetaan muun muassa, että pelkkä tiedon lisääminen ei ole tae osaamisen lisääntymisestä (Peura-Kapanen - Lehtinen 2011, 14). Kuitenkin on todennäköistä, että mitä aikaisemmin talouden ja kuluttamisen käsitteitä opetetaan, sitä helpompi niitä on myöhemmin soveltaa.

Tuore esimerkki koulutuksen tarpeen korostumisesta on Kuluttajaliiton koordinoiman Kuluttajaparlamentin kannanotto (Kuluttajaparlamentti 2013), jossa vaaditaan, että talousosaaminen olisi aiheena peruskoulussa toisen asteen koulutukseen asti poikkileikkävänä teemana, ei erillisenä oppiaineena, vaan aihekokonaisuutena. Kannanotossa oli mukana myös nuorisoalan järjestöjä, jotka viestittivät, että uusia työkaluja tarvitaan kiipeästi, kun nuoret tekevät ostojaan virtuaalimaailmassa ja sosiaalisessa mediassa ja voivat joutua rahaongelmiin niidenkin takia. Kannanotto sysää runsaasti vastuuta opettajille ja koululle. Tätä perustellaan sillä, että koulu on ainoa paikka, missä nuori ja lapsi kohdataan.

Koulutusta suunniteltaessa on pohdittava, mitä asioita eri-ikäisille lapsille ja nuorille olisi opetettava. Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkija Liisa Peura-Kapasen mukaan (Peura-Kapanen 2012, 5,7) lähtökohtana tulisi olla nuorten tietotarpeen selvittäminen ja nuorten käyttäytymisen muuttaminen. Myös materiaalin tulisi olla kullekin ikäryhmälle sopivaa.

Suunnitteluvaiheessa tulee selvittää esimerkiksi seuraavia asioita:

- Mitä nuoret tietävät asiasta (esim. oman talouden hoidosta)?
- Millaisia aukkoja osaamisessa on?
- Mistä asioista nuoret tarvitsevat tietoa?
- Millaisia taitoja nuorille tulisi korostaa?
- Miten nuoren talousasioiden hoitamisen tulisi muuttua?

(Peura-Kapanen 2012, 7)

Opetuksessa tulisi käyttää konkreettisia talouteen liittyviä esimerkkejä nuorten reaali-maailmasta. Opetuksessa tulisi yrittää vaikuttaa nuorten asenteisiin mm. säästäväisyyteen ja talouden suunnitteluun.

Opettajien on tärkeää tuntea, miten tietyn ikäryhmän mielenkiinto talousteemoihin herätetään. Esimerkiksi pelit lähestymistapana saattavat kiinnostaa teini-ikäisiä. Täysi-ikäiset nuoret haluavat selkeää talousinformaatiota. Nuoret haluavat ajantasaista taloustietoa sekä palveluita helposti ja nopeasti. Esimerkiksi internetissä sivuston käytettävyys on ratkaisevaa. Avaussivuston tulee opastaa sivun sisältöön, ja sivustolla etenemisen tulee olla vaivatonta. Jos nuoret eivät löydä etsimäänsä tietoa nopeasti, kynnys palata sivustolle voi olla jatkossa korkea. Todelliseen elämään liitetyt tarinat ja esimerkit, joihin nuori voi samaistua, saavat nuoret pohtimaan päätöksiä ja niiden mahdollisia seurauksia. Skenaarioilla voidaan kuvata, miten asioiden laiminlyönti tai toimimatta jättäminen tietyssä tilanteessa voivat vaikuttaa tai mitä myönteisiä vaikutuksia oikein toimimalla voi olla. (Peura-Kapanen 2012, 5-6)

Talousinformaatiota suunnittelevien tahojen tulee myös pyrkiä selvittämään, millaisia käytäntöjä ja menetelmiä nuorten talousosaamisen tukemiseksi on jo olemassa ja mitä tiedetään niiden tuloksellisuudesta (Peura-Kapanen 2012, 5). Useissa maissa, myös Suomessa, koulujen talouskasvatukseen on panostettu ja kansainvälistäkin yhteistyötä tehdään, esimerkkinä mainittakoon Dolceta-projekti (Dolceta 2013). Kyseessä on opettajien yhteisö sivusto, jolla kootaan yhteen laaja kirjasto kuluttajakasvatusresursseja EU:n eri puolilta. Sivuilla on myös interaktiivisia ja yhteistoiminnallisia työvälineitä, jotka auttavat varmistamaan ja jakamaan oppitunteja oppilaiden ja muiden opettajien kanssa.

Monien koulujen opetussuunnitelmiin kuuluu kuluttajakasvatus. Koulujen kuluttajakasvatusta on pyritty kehittämään niin, että se vastaa yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Pohjoismaisena yhteistyönä on laadittu strategiaehdotus (Kuluttajakompetenssien opiminen – kuluttajakasvatuksen strategia, 2009) jossa muutokset on pyritty selkeyttämään opetuksellisiksi tavoitteiksi ja sisällöiksi. Ehdotuksen yhtenä tarkoituksena on myös edistää opetusviranomaisten ja kuluttajaorganisaatioitten yhteistyötä. Kuluttajavirastolla on tässä yhteydessä huomattava rooli esimerkiksi materiaalin tuottajana. Tämän strategiaehdotuksen tavoitteista kerrotaan tarkemmin jäljempänä luvussa 5.4.

Kuluttaja- ja talouskasvatuksen suuntaviivoja on myös perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteissa, lähinnä yhteiskuntaopin kohdalla (Opetushallitus 2003, 183–189 ja 2004, 228–229). Myös suomalaiset oppikirjat, joissa talouskasvatusta käsitellään etenkin perusopetuksessa, ovat pitkälti yhteiskuntaoppiin liittyviä. Lukiota varten on myös taloustiedon oppikirjoja.

Esimerkkinä toteutetusta koulutukseen liittyvästä projektista, jota myös oman opetuksen suunnittelussa voi hyödyntää, on Koulutuskeskus Sedun ja Järvisuomen ammattinstituutin yhdessä paikallisen rahoituslaitoksen kanssa toteuttama yhteistyöohjelma nuorten talousosaamisen lisäämiseksi. Hankkeessa on rakennettu uudenlaisia menetelmiä ja oppimisympäristöjä joko itseopiskelussa tai oppitunneilla käytettäväksi. Nuoret opettavat hankkeessa taloustaitoja muille nuorille. Koululaisten taloudenhallinnan taidot ovat hankkeen myötä parantuneet. (Koulutuskeskus Sedu, 2013)

5.2 Opetuksen tavoitteet

Koulun tehtävänä on kodin ohella kasvattaa nuorten luottamusta selviytymiseen tarjoamalla ymmärrystä, tietoja ja taitoja oman talouden hoidosta. Peruskouluissa opetus tapahtuu osana kuluttajakasvatusta läpäisyperiaatteella eri oppiaineissa. Lukioissa on erillinen taloustiedon kurssi, jossa käsitellään jossain määrin yksityistalouden teemoja. Ammattikouluissa talousopetusta on hyvin vähän, korkeakouluissa tai ammattikorkeakouluissa henkilökohtaiseen talouteen liittyviä, kaikki opiskelijat kattavia kursseja, ei Suomessa tiettävästi ole. (Peura-Kapanen 2012, 10)

Vaikka talouskasvatukseen on kiinnitetty huomiota lisääntyvässä määrin, voitaneen todeta, että perinteisillä kuluttajakasvatuksen menetelmillä on ollut vain vähän vaikutus-

ta kuluttajatottumuksiin. Nuorten kulutusmalleihin vaikuttavat myös ikätoverit ja heiltä omaksutut toimintamallit. Nuoret ajattelevat usein, että kuluttajuus alkaa vasta täysi-iässä. Tästä syystä kuluttajakasvatusta pitää uudistaa. Nuoret haluavat ja tarvitsevat enemmän tietoa henkilökohtaisen taloutensa hallinnasta, joten kansantalouden opettamista ei pitäisi painottaa liikaa. Talousopetuksen kehittämiseksi tarvitaan siis uusia opetusmenetelmiä ja opetus tulee linkittää paremmin nuorten omaan elämään. Uusien menetelmien kehittämiseksi huomiota on kiinnitettävä myös opettajien koulutukseen.

Kuluttajakasvatuksen päätavoite on tähän asti ollut ohjata oppilaista rationaalisia, tietoisia ja moraalisia kansalaisia, joilla on valtion ja yhteiskunnan tarjoama suoja. Nykyaikaisen kuluttajakasvatuksen tulisi tähdätä kansalaisen tarvitsemien vaikuttamisvalmiuksien ja taitojen oppimiseen, ja niiden uudelleen arvioimiseen. (Kuluttajakompetenssien oppiminen – kuluttajakasvatuksen strategia 2009, 20)

Uusia haasteita kuluttajakasvatukseen tähän tuo myös lisääntyvä eriarvoisuus. Kuluttajakasvatuksen pitäisi siksi lisätä opiskelijoitten eettistä motivaatiota ja tietoisuutta sekä kykyä tehdä eettisiä ratkaisuja. Myös median monimutkaisuus asettaa opetukselle haasteita. Medialukutaito, tiedon kriittinen arviointi ja kyky löytää relevanttia tietoa ovat yhä merkittävämmässä asemassa. (Kuluttajakompetenssien oppiminen – kuluttajakasvatuksen strategia 2009, 21)

5.3 Pohjoismaisen ministerineuvoston strategiaehdotuksen tavoitteet

Kyseisen strategiaehdotuksen mukaiset kuluttajakasvatuksen tavoitteet perustuvat kahteen avaintemaan, jotka ovat kestävä kulutus ja medialukutaito. Nämä avainteemat ovat tärkeitä kuluttajakasvatuksen painopisteitä. Kestävän kulutuksen opettamisen tavoite on että oppilaat arvioivat valintojensa pitkän aikavälin vaikutuksia ja pyrkivät myötävaikuttamaan kestäväan kehitykseen. Medialukutaidon opettamisen tavoitteena on, että oppija valitsee, käyttää ja arvioi kriittisesti teknologiaa ja mediaa sekä suhtautuu uusiin innovaatioihin kriittisesti ja vastuullisesti ottamalla käyttöön hyvinvointia ja kestäväa kehitystä tukevia tuotteita ja palveluita.

Strategiaehdotuksessa määritellään kuluttajakasvatuksen neljä osa-aluetta, joihin myös edellä mainitut avainteemat tulee integroida (Pohjoismainen ministerineuvosto 2010, 33-36):

- kotitalouden hallinta ja osallisuus
 - tavoitteet: oppija huolehtii vastuullisesti kotitalouden toiminnasta kohdentamalla voimavaroja ja tekemällä päätöksiä tulevaisuusnäkökulmasta. Hän arvioi kuluttajan kotitalouden sosiaalisia suhteita, ajanhallintaa, vapaa-aikaa sekä kotitöitä. Oppija ymmärtää kulutustottumusten yhteyden hyvinvointiimme, työkykyymme ja taloudelliseen tilanteeseemme.
- kuluttajakauppa
 - tavoitteet: oppija toimii vastuullisesti markkinoilla ja tuntee oikeutensa kuluttajakaupassa. Hän arvioi tuotteiden ja palvelujen turvallisuutta ja laatua sekä noudattaa käyttöohjeita ja varoituksia.
- yksityistalous
 - tavoitteet: oppija käyttää voimavaroja tarkoituksenmukaisesti ja hallitsee talouttaan yrittäjämäisellä tavalla. Hän ottaa vastuun taloudellisesta tilanteestaan, toimii sen mukaan sekä ymmärtää kulutuksen suhteen kokonaistalouteen. Oppija arvioi ja käyttää useista eri lähteistä hankittua tietoa mikro- ja makrotaloudesta.
- markkinointi ja kaupallinen media.
 - tavoitteet: oppija tunnistaa kaupallisen vaikuttamisen keinot ja työkalut. Hän osallistuu elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien väliseen vuorovaikutukseen kriittisenä ja vastuullisena median käyttäjänä ja tuottajana

5.4 TOKATA-hanke ja sen tavoitteet

Vuosina 2011–2012 toteutettu TOKATA- hanke eli ”Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi” (Tokata 2012) kohdistui 15–20-vuotiaiden nuorten talousosaamisen edistämiseen. Hankkeen toteuttivat pääasiassa Kuluttajatutkimuskeskus ja Jyväskylän yliopisto. Tavoitteena oli löytää uusia näkökulmia ja käytännön työkaluja, jotka auttavat nuoria talousasioiden ymmärtämisessä sekä talousosaamiseen liittyviä toimijoita nuorten kohtaamisessa. Hankkeeseen liittyy alan toimijoille laadittu

opas (Peura-Kapanen, 2012), jonka mukaan nuorille keskeisiä omaan talouteen liittyviä osaamistarpeita ovat:

- Päivittäistalouden hoito
 - Tarpeiden ja halujen erottaminen toisistaan
 - Elämisen kustannusten hahmottaminen
 - Vastuunottaminen päivittäisistä raha-asioista
 - Taito budjetoida ja seurata omaa taloutta
 - Ymmärrys talouteen liittyvistä sopimuksista
 - Taito käyttää maksukortteja ja muita pankkituotteita

- Finanssituotteiden valinta
 - Sopimusten ja terminologian ymmärtäminen
 - Informaation etsiminen ja vertailu pankkipalveluissa, luotoissa sekä säästämisen- ja sijoitustuotteissa
 - Tuotteisiin liittyvien kustannusten ja riskien tunteminen
 - Riskeihin varautuminen (vakuutukset)

- Tulevaisuuden suunnittelu
 - Säästötavoitteiden asettaminen ja keinot niihin pääsemiseksi
 - Yllättäviin menoihin varautuminen
 - Ymmärrys veroista ja erilaisista etuuksista
 - Varallisuuden kartuttaminen

- Talousasioiden seuraaminen
 - Inflaation, korkojen ym. muutosten vaikutusten ymmärtäminen
 - Reklamaatioiden tekeminen
 - Taito hakea tukea ja neuvoa kysymyksissä/ongelmissa
 - Identiteettivarkauksien tunnistaminen
 - Ymmärrys omien valintojen seurauksista

Oppaan (Peura-Kapanen 2012, 16) mukaan opetusalan talouskasvatuksen tavoitteena on kriittinen, vastuullinen ja taitava kuluttaja, jolla on perustiedot ja -taidot hoitaa raha-asioita, ymmärtää alan terminologian ja käsitteet sekä omaa kokonaisnäkemyksen omasta taloudesta. Opetuksen toimintamuodot ja kanavat ovat perinteinen opetus, yhteistyöhankkeet muiden toimijoiden kanssa (kokeilut ym. projektit) sekä osaamisen arviointi. Haasteina opetusalan toimijoille ovat nuoren arjen toimintaympäristön tunteminen ja soveltaminen opetukseen, opettajien kiinnostuksen lisääminen ja koulutus sekä aitojen oppimisympäristöjen toteuttamisen vaikeus.

5.5 Opetusmateriaali

Kouluopetuksessa oppimateriaalin tarkoituksena on välittää opiskelijalle havainnollisessa muodossa ne keskeiset tiedot ja taidot, jotka tukevat oppimista. Materiaaliin liittyy usein opettajalle tarkoitettua aineistoa. Opetusmateriaalin merkitys tietolähteenä korostuu erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa nuori perehtyy materiaaliin yksin. (Peura-Kapanen – Lehtinen 2011, 23) Oppimateriaalia ovat mm. oppikirjat ja verkkomateriaali. Muuta materiaalia ovat esimerkiksi pelit.

Talouskasvatusta käsitellään perusopetuksen puolella lähinnä yhteiskuntaopin oppikirjoissa kuten Forum9, Yhteiskunta NYT ja Kaleidoskooppi. Muihin oppiaineisiin sisältyy hyvin vähän kuluttajakasvatuksen teemoja. Myös lukiota varten on taloustiedon oppikirjoja, esimerkiksi Agenda-lukion taloustieto, Forum2 – uusi taloustieto sekä Uudistettu lukiolaisen taloustieto. Oppikirjoissa taloudellisen osaamisen teemat ovat kuitenkin melko hajallaan (Mäntylä - Kuoppa-aho 2008, 23).

Enemmän materiaalia löytyy verkkomateriaalina. Internet onkin luonteva kanava tarjota tietoa etenkin nuorille. Lukuisat toimijat ovat tuottaneet internetiin materiaalipaketteja. Keskeisiä toimijoita tässä suhteessa ovat mm. Kuluttajaliitto, Kuluttajavirasto ja pankit. Seuraavassa on esimerkkejä alan toimijoista ja verkkomateriaaleista:

www.asiakastieto.fi/

- Suomen Asiakastieto on mm. mukana tapahtumissa (mm. Tarkka Fyrkka)

www.dolceta.eu/suomi/index.php

- Kuluttajakasvatuksen verkkosivusto DOLCETA

www.edu.fi

- Opetushallituksen eri kouluasteille soveltuva opettajien verkkopalvelu

www.edu.fi/lukiodiplomit/kotitalouden_lukiodiplomi

- Sisältää myös talousteemoja

www.euro.fi

- Suomen Pankin Eurokampus -sivusto kouluille ja nuorille, järjestää Talous tutuksi -koulutuksia

www.finanssiasiakas.fi

- Tietoa finanssituotteiden käyttäjille, Finanssihai-peli

www.kela.fi

- Tietoa etuuksista, opintotuen keskustelupalsta, laskureita ym.

www.kuluttajaliitto.fi

- Tietoa mm kuluttajan oikeuksista ja kuluttajan taloudesta

www.kuluttajavirasto.fi

- Tietoja (mm. Raha-asiat -kokonaisuus) sekä materiaalia opettajille ja nuorille

(mm. Talousneuvoja armeija-aikaan, Rahankäytön opas selkokielellisesti)

www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/velkaneuvo.aspx

- Talous- ja velkaneuvojen yhteystiedot

www.tietoanuorista.fi

- Nuora eli Nuorisoasiain neuvottelukunta. Julkaisuja mm. Sinulla on oikeus – vaadi sen toteuttamista -opas nuorille

www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Nuoret

- Verohallituksen Nuorten omat sivut

Opetusmateriaalin puutteena on mainittu (Peura-Kapanen – Lehtinen 2011, 27) esimerkiksi, että materiaaleja ei ole suunnattu selkeästi eri-ikäisille nuorille ikävuosien 15 ja 20 välillä. Esimerkiksi alaikäraja ei ole kaikissa materiaaleissa määritelty tai materiaalin kohderyhmä ilmaistaan viittaamalla elämäntilanteeseen, kuten ”materiaali on tarkoitettu itsenäistä elämää suunnittelevalle”.

Vaikka materiaalit kattavat useita taloudellisen osaamisen teemoja, eri teemojen käsittely on kuitenkin varsin suppeata erityisesti oppikirjoissa. Lähinnä kirjoissa keskitytään tarjoamaan perustietoja, jotka jäävät osittain yleiselle tasolle. Erilaista opetusmateriaalia (verkkomateriaali, esitteet ym.) on melko runsaasti, mutta se on usein samantyyppistä. Talousaiheita ei myöskään ole esitetty eri oppiaineissa eikä materiaaleissa selkeinä kokonaisuuksina, mikä voi vaikeuttaa asioiden oppimista.

Verkkomateriaaleja tulisi kehittää hyödyntämällä internetin mahdollisuuksia. Tällä hetkellä verkkomateriaalit ovat osaksi internetiin vietyjä esitteitä, joista puuttuvat vuorovaikutteiset elementit. Nuorille tulisi olla käytettävissä erilaisia laskureita ja skenaarioita oman tilanteen peilaamiseen (Peura-Kapanen - Lehtinen 2011, 14).

6 ONGELMANRATKAISUKEINOJA JA AVUN SAANNIN MAHDOLLISUUKSIA YLIVELKAANTUMISTILANTEESSA

Nuoren oman talouden hallinnan parhaita tukijoita ja kasvattajia ovat perheyhteisö sekä koulu yhteisö. Nuoren erilaiset elämäntilanteet vaikuttavat luoton käyttöön esim. huono taloudellinen tilanne voi vaikuttaa siihen, että pikavippejä käytetään taloudellisten ongelmien peittoamiseen tai äkillisten menojen kattamiseksi.

Suomen Asiakastiedon tilaston 30.6./2006–2013 mukaan maksuhäiriömerkintöjä saaneiden henkilöiden määrä on yli 350 000 vuoteen 2013, määrä on vuosittain tasaisesti noussut. Luottotiedot menetetään varsinkin nuorten keskuudessa yleensä pikavippien ja pikalainojen takia. Vuokranmaksuissa ja puhelinlaskujen maksamisissa saattaa nuorilla myös olla ongelmia enemmän kuin aikuisväestöllä. Nuorten maksuhäiriömerkintöjen taustalla velkasummat eivät ole suuria, ne ovat muutamien satasien luokkaa. Suomen Asiakastieto Oy:n tilastojen mukaan myös noin 8 % prosentilla yli 18-vuotiaista nuorista on maksuhäiriömerkintä ja 20–29-vuotiailla maksuhäiriömerkintä on jo 11,4 prosentilla. (Suomen Asiakastieto 2013)

Taloudellisen tiedotustoimisto TAT:n tekemän Tykkää taloudesta! -tutkimuksen mukaan pikavippejä on hyvin harvalla nuorella: vain yksi prosentti nuorista kertoo, että heillä on tällä hetkellä pikavippilainaa, neljä prosenttia mainitsee joskus ottaneensa pikavipin. Pikavippejä otetaan yleensä todelliseen tarpeeseen esim. laskujen maksuun ja ruokaan. Pieni vähemmistö käyttää pikavippejä ”kevyemmin” esim. juhlintaan tai tarpeettomien hankintojen ostamiseen. (Thuneberg et al.2011, 43)

Ongelmatilanteissa voidaan kuitenkin tarvita yhteiskunnan tarjoamia palveluita, jotta taloudellisesta ahdingosta selvitään ja ongelmat pystytään ratkaisemaan. Taloudellisista riskitekijöistä ja pulmista pyritään keskustelemaan ennaltaehkäisevästi erilaisten nuorille kohdistettujen palvelujen yhteydessä. Esimerkiksi oppilaitosten terveydenhoitajat ottavat esille terveystarkastuksissa taloudellisen hyvinvoinnin sekä kuraattorit omissa tukikeskusteluissaan ottavat puheeksi nuoren taloudellisen tilanteen.

Ongelmatilanteissa, jolloin talouden hallinta on menetetty (esim. pikavippien takaisinmaksuongelmat tai muiden laskujen maksuhäiriöt), tarvitaan erilaisten yhteiskunnallisten palveluiden tukea ja palveluohjausta.

Sähköisessä mediassa nuorille on tarjolla paljon erilaisten tahojen tarjoamaa informaatiota, neuvoja, testejä, linkkejä jne. talousasioista. Kilpailu- ja kuluttajaviraston sivut tarjoavat erilaista informaatiota taloudesta, säästämisestä ja ongelmatilanteista. Muita sivustoja on lukemattomia esim. Allison-tietosivut nuorille, Marttaliitto, Valtti - tietosuora nuorten talouteen, Ostoksilla verkkokaupassa-TIEKE ry, Galaktori-verkkopeli, Fiksun shoppailijan talousaapinen - Suomen Kuluttajaliitto, jne.

Taloudellisten ongelmatilanteiden ratkaisuksi on erilaisia yhteiskunnallisia tukimuotoja. Kela, Aikuissosiaalityö, Talous- ja velkaneuvonta ja Takuu-Säätiö ovat tahoja, joista tukea ja ohjausta on mahdollisuus saada taloudellisissa asioissa.

Kelan opintotuki on valtion maksamaa avustusta 17 vuotta täyttäneille, opiskeleville nuorille. Opintotukea ovat opintoraha, asumislisä ja valtion takaama opintolaina. Opintotuen myöntämisen edellytykset muodostuvat vanhempien tuloista, asumismuodosta, opiskelupaikasta jne. Opintotukea myönnetään vain opiskelukuukausien ajaksi. Opintotuki voidaan periä takaisin, jos opinnot eivät ole edenneet tai opintosuorituksia ei ole kertynyt tarpeeksi tukikuukaudelle. (Kansaneläkelaitos 2013)

Toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloturvan muoto taloudellisiin vaikeuksiin joutuneille henkilöille ja perheille. Tuki on tarveharkintaista.

Toimeentulotukea voivat hakea yksin asuvat, yli 18-vuotiaat henkilöt, mutta perheen tilanteessa tukea lasketaan jokaiselle perheenjäsenelle. Toimeentulotuki on tarkoitettu tilapäiseksi tai muita tuloja tai etuuksia täydentäväksi tuloksi. Ensisijaiset etuudet, kuten opintotuki ja asumistuki tulee olla ensin haettuna. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013).

Toimeentulotuen hakijoiden määrä esimerkiksi Lappeenrannassa on melko suuri. Lappeenrannassa haki toimeentulotukea vuonna 2011 yhteensä 4008 18 vuotta täyttänyttä henkilöä (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos).

Kunnilla on tarjolla myös talous- ja velkaneuvontaa maksuvaikeus- ja ylivelkaantumistilanteissa.

Talous- ja velkaneuvonnassa voi saada neuvoa velkojen eri maksujärjestelyistä, Takuu-Säätiön myöntämästä takauksesta järjestelylainaan, Eksoten myöntämästä sosiaalisesta luotosta jne. Talous- ja velkaneuvonta palvelee taloudellisen tilanteen kartoittamisessa ja neuvotteluissa velkojien kanssa. (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus)

Takuu-Säätiö myöntää takauksia pankista nostettaviin järjestelyluottoihin ihmiselle, joiden velkaongelma on ratkaistavissa yhdellä, uudella lainalla. Takausta myönnetään tilanteessa, missä tilanne on vakiintunut ja henkilöllä on tästä eteenpäin pitkäjänteiseen velkojen hoitamiseen. Tilanne katsotaan vakiintuneeksi, jos nykyiseen velkakierteeseen johtaneet syyt ovat hallinnassa eikä uusia velkakierre mahdollisuuksia ole. Takuu-Säätiön takausta ei yleensä myönnetä, jos opinnot ovat kesken tai henkilö on työttömänä, koska tällöin ei ole riittävästi laskennallista maksuvaraa. Takausta ei myöskään välttämättä myönnetä, jos velkatilanne on ratkaistavissa muilla keinoilla. Näitä keinoja voivat olla sosiaalinen luototus kuntien toimesta, jota voi hakea esim. pikkuvelkojen maksumiin. (Takuu-Säätiö)

Sosiaalisen luototuksen tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää ihmisen itsenäistä suoriutumista. Sosiaalista luottoa voidaan myöntää perustelluista syistä esim. talouden hallintaan saattamiseksi, velkakierteen katkaisemiseksi, sosiaalisen kriisin ylittämiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus vastaa sosiaalisen luototuksen lainsäädännön kehittämistä ja valmistelusta. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus)

Kaikki nuoret eivät saa kotoaan riittäviä eväitä talouden hallintaan, ja tämä on haaste oppilaitoksille kyetä tarjoamaan vähintään perustiedot omaan talouden hallintaan. Käytännön tiedon saaminen oman talouden hoidosta, arjenhallinnan erilaisista ongelmatilanteista, koroista, kuluttajansuojalaista jne. palvelisi parhaiten nuoria oman talouden hallintaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Nuorten oman talouden hallinnan kysymykset, siinä ilmenevät puutteet ja ongelmat on yksi keskeinen ilmiö, joka edellyttäisi enemmän huomiota. Nykyisin merkittävä ongelma on nuorten syrjäytyminen, mikä sinänsä on aika moniselitteinen käsite. Osaltaan kuitenkin heikko talousosaaminen, heikko taloudellisten lainalaisuuksien käsityskyky ja näiden myötä oman talouden hallinnan menetys ovat omiaan lisäämään syrjäytymisvaaraa ja -kierrettä.

Nuorten talousosaamisen kehittäminen nähdään kyllä merkittäväksi asiaksi Suomessa ja muissa maissa; kyse on selkeästi globaalista asiakokonaisuudesta. Suomelta kuitenkin puuttuu keskitetty strategia taloudellisen osaamisen edistämiseksi. Poikkeuksena ovat opetushallituksen opetussuunnitelmien perusteisiin sisältyvät tavoitteet. Peruskouluissa opetus tapahtuu osana kuluttajakasvatusta, lukioissa on erillinen taloustiedon kurssi.

Talousopetuksen on herätettävä nuorten mielenkiinto, esimerkiksi käyttämällä kullekin ikäryhmälle sopivaa lähestymistapaa ja vietyä tietoa nuorten käyttämiin kanaviin. Opetuksessa voidaan hyödyntää tositarinoita ja esimerkkejä, joihin nuori voi samaistua, osaamista mittaavia testejä, pelejä, internetin ja älypuhelinin vuorovaikutteisuutta, visuaalisuutta jne.

Opetusalan pitää huomioida myös opettajien kehittäminen kouluttamalla heitä talousasioitten opettamisessa. Opetusviranomaisten toimenpitein pitäisi luoda edellytykset talousopetuksen laajentamiselle ja tehostamiselle. Yhteistyössä muiden alan toimijoiden kanssa pitäisi myös tehostaa. Näin voitaisiin myös kehittää opetusmateriaaleja ajanmukaisemmiksi ja nuoria enemmän kiinnostaviksi ja vähentää päällekkäistä työtä opetusmateriaalin tuottamisessa.

Kaiken keskiössä on kuitenkin itse nuori sekä hänen elämäntilanteensa ja tietotarpeensa. Perhe ja muut viiteryhmät ovat tärkeitä nuoren sosiaalistumisessa. Opiskeluaika kuitenkin on keskeisin elämäntilanne, jolloin nuorten käyttäytymistä voidaan vielä muuttaa, myös kodin ja koulun yhteistyöllä, mutta myös tarjoamalla sopivaan aikaan tietoa, joka perustuu esimerkiksi tutkimuksella selvitettyyn todelliseen tarpeeseen.

Opetuksen keinoin oman talouden hallinnan kysymyksiä ja lainalaisuuksia pitäisi pystyä nuorille ainakin jossain määrin opettamaan, koska nuoren valmistuttua oppilaitoksista, siirtyen työelämään, hän ei ole enää minkään sellaisen opetuksen piirissä, että puutteellisiin talouden hallinnan kysymyksiin voitaisiin merkittävästi vaikuttaa.

Nuoria ja lapsia tulisi opettaa ja opastaa jo varhaisessa vaiheessa kiinnostumaan talouden liittyvistä asioista erilaisin opetusmetodein. Käytännön harjoitteet ja esimerkiksi talousasiantuntijoiden pitämät oppitunnit ovat hyvä lisä seikkaperäiseen ja käytännönläheiseen opetukseen ja mahdollistavat lapsen/nuoren osallisuuden ja henkilökohtaisen kokemuksen.

Lapsia, nuoria ja vanhempia on myös syytä valistaa mediankäytöstä, jotta mediaosaaminen vahvistuu ja mahdolliset riskikäyttäytymiset vähenevät ja nuori/vanhempi osaa suhtautua median tarjoamiin ”houkutuksiin” tietyllä varauksella ja harkinnalla.

Lasten ja nuorten itsetunnon ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen on yksi haaste niin vanhemmille kuin oppilaitoksillekin. Lapsen ja nuoren oman hyvinvoinnin tasapaino vaikuttaa talouden hallintaan vahvistavasti, koska oman elämän psyykkinen ja fyysinen tasapaino lisää myös taloudellista osaamista ja hyvinvointia.

Myös nykYTEKNOLOGIAA pitäisi hyödyntää nykyisessä koulutusjärjestelmässä paremmin, sillä monella nuorella on älypuhelin, jonka käyttö kuitenkin oppitunnin aikana on kielletty.

Kaikki nuoret eivät tietenkään ole kiinnostuneita talousasioista kiinnosta. Tähän voivat olla syynä monenlaiset seikat: esimerkiksi kotona ei ole saatu tietoa raha-asioista, oma elämäntilanne on epävakaa, nuorilla on epärealistiset ajatukset/odotukset nykypäivästä ja tulevaisuudesta. Tämän ryhmän taloustaitojen kehittäminen on haaste, johon voidaan päästä käsiksi vasta, kun henkilön taloudellinen hyvinvointi on vaikeassa ongelmatilanteessa. Kuten edellä on kerrottu, Suomen Asiakastieto Oy:n tilastojen mukaan nuorilla on merkittävästi maksuhäiriömerkintöjä. Näiden vakavien talousongelmien lisääntymisen ehkäisemiseksi tarvitaan suurempaa panostusta henkilökohtaiseen ohjaamiseen ja monialaiseen yhteistyöhön niin oppilaitosten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osalta lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä, kuin myös yhteistyössä vanhempien ja aikuisväestön kanssa.

LÄHTEET

Alasuutari P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Danske Bank 2008. Danske Bank –konsernin tutkimus: Suomalaisnuorten talousosaaminen paljastui heikoksi, (verkkodokumentti) (viitattu 11.9.2013) Saatavilla: <http://www.danskebank.fi/fi-fi/tietoa-danske-bankista/media/Tiedotteet/Pages/20081202B.aspx>

Dolceta 2013. (Verkkosivusto) (Viitattu 15.10.2013)
<http://www.consumerclassroom.eu/fi/>

Eskola J. & Suoranta J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4.painos. Jyväskylä:Gummerrus.

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöryhmä. Toimeentulo ja aikuissosiaalityö. (verkkodokumentti) (viitattu 13.9.2013) saatavilla
http://www.eksote.fi/fi/perhejasosiaalipalvelut/toimeentulo_ja_aikuissosiaalityo/talousja_velkaneuvonta/sivut/default.aspx

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerrus.

Kansaneläkelaitos 2013. (verkkodokumentti) (viitattu 12.9.2013) saatavilla:
http://www.kela.fi/opintotuki_nain-haet

Koulutuskeskus Sedu 2013, Oma Onni-ohjelma (verkkosivusto) (viitattu 13.10.2013)
Saatavilla: <http://omaonni.sedu.fi>

Kuluttajakompetenssien oppiminen-kuluttajakasvatuksen strategia. 2009. Pohjoismaisvirolainen kuluttajakasvatustyöryhmä. (verkkodokumentti) (viitattu 9.9.2013) saatavilla:
<http://www.kuluttajavirasto.fi/File/267013b7-21ee-4869-b270-73ed57f74452/Kuluttajakasvatuksen%20strategia.pdf>

Kuluttajaparlamentti 2013. (verkkodokumentti) (viitattu 10.9.2013) saatavilla:

http://www.kuluttajaliitto.fi/ajankohtaista/kuluttajaparlamentti_2013_mielenterveysongelmia_asumista_talousosaamista_seka_lahipalveluita.2705.news

Kuluttajuus arjen taitona - pedagogista tarkastelua. Kuluttajakasvatuksen oppimispolku.

Raportti 2012. (verkkodokumentti) (viitattu 9.9.2013) saatavilla:

http://www.nuori.fi/filebank/382-Kuluttajan_oikeuksien_paivan_raportti.pdf

Kupari, T. (toim.). 2011. Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. Suomen ympäristö 1, 2011, Ympäristöministeriö. Edita Prima Oy: Helsinki

Lakkala M. 2012. Tutkiva oppiminen. Teoksessa Laatussa E-opetusmateriaaleihin, toim.

Ilomäki L. Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2012:5.

Muukkonen H. 2012. Ilmiöpohjainen oppiminen. Teoksessa Laatussa E-

opetusmateriaaleihin, toim. Ilomäki L. Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2012:5.

Mäntylä, T. 2010. Nuorten aikuisten koti, kulutus ja ajankäyttö. Kuluttajaviraston julkaisusarja 3/2010 (verkkodokumentti) (viitattu 12.9.2013) saatavilla:

<http://www.kuluttajavirasto.fi/File/f94e4b25-3495-424a-a895-ec22f416edfa/1010+Nuorten+aikuisten+koti+kulutus+ja+ajank%C3%83%C2%A4ytt%C3%83%C2%B6.pdf>

Mäntylä, T. & Kuoppa-aho, E. 2008. Kuluttajataitoja opitaan liian myöhään ja liian vähän. Selvitys oppikirjojen sisältämästä kuluttajatiedosta. Kuluttajavirasto. (verkkodokumentti) (viitattu 13.10.2013) Saatavilla:

http://www.kuluttajavirasto.fi/File/01c75a72-291e-40bd-a456-62deddd6fe1a/0804_julkaisusarja.pdf

Nuorten taloustaitohanke. [verkkodokumentti] [viitattu 9.9.2013] saatavilla:

http://www.nuori.fi/toiminta/toiminta_suomessa/taloustaitohanke

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet 2004 (verkkodokumentti) (Viitattu 13.10.2013) Saatavilla:

http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf

Opetushallitus 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003 (verkkodokumentti) (viitattu 13.10.2013) Saatavilla:

http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf

Peura-Kapanen, L. 2012. Nuorten talousosaamisen edistäminen – opas toimijoille. 2012. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.

Peura-Kapanen, L. & Lehtinen, A-R. 2011. Nuorten taloudellinen osaaminen - määrittelyä, toimijoita, materiaaleja. Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja. Helsinki.

Saarinen, H. 2001. Nuoruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus? Tutkimus nuorten kulutuskäyttäytymisestä ja velkaantumisesta. Stakes, Raportteja 261. Helsinki.

Salavuo S. 2013. Ilmiöpohjainen oppiminen. Luentomoniste 04/2013 Palmenia.

Santander Consumer Finance. Lainalaskuri (verkkosivusto) (viitattu 13.10.2013) Saatavilla: <https://www.santanderconsumer.fi/tuotteet/laina/pages/lainalaskuri.aspx>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. (verkkodokumentti) (viitattu 12.9.2013) saatavilla: <http://www.stm.fi/toimeentulo>

Suomen Asiakastieto 2013. Maksuhäiriötilastot 1-6/2013. (verkkodokumentti) (viitattu 12.9.2013 saatavilla:

http://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto/tuoreita-tilastoja/-/asset_publisher/

Takuu-Säätiö. (verkkodokumentti) (viitattu 13.9.2013) saatavilla: <http://www.takuusaatio.fi>

Talousosaaminen 2013. Työkaluja taloustaidon opetukseen. 2013. (verkkodokumentti) (viitattu 11.9.2013) saatavilla:

http://www.talousosaaminen.fi/knowledge.aspx?top=3&sub=2_5&lang=fi

Tamk 2012. Kehittämishankkeen ohje. Tampereen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Tilasto ja indikaattoripankki SOTKANet. (verkkodokumentti)(viitattu13.9.2013) saatavilla:

<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu>

Thuneberg, M. & Koivukangas, P. & Vesanen, M 2011. Tykkää taloudesta! Tutkimus nuorista ja taloudesta. Nuorisofoorumi 2011. Teoksessa K. Lauren (toim.) Tykkää taloudesta. Linkki nuorten talousosaamiseen. Helsinki: TAT-ryhmä- Taloudellinen tiedotustoimisto.

Tokata 2013. (Verkkodokumentti) (Viitattu 15.10.2013)

[http://www.ncrc.fi/tutkimus/tutkimushankkeet/tokata toimijat kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistamisessa](http://www.ncrc.fi/tutkimus/tutkimushankkeet/tokata_toimijat_kanavat_ja_tavat_nuorten_taloudellisen_osaamisen_edistamisessa)

Väisänen, K. & Aine, V. & Alakoski, T. & Gustafsson, J. & Kaihari, K. & Kauppi, P-N. & Kurttila, T. & Kuusisto, K. & Lehtinen, A-R. & Liikanen, E. & Raijas, A. Näkökulmia nuorten talousosaamiseen. 2011 Tykkää taloudesta! Linkki nuorten talousosaamiseen. Nuorisofoorumi. Helsinki: TAT-ryhmä-Taloudellinen tiedotustoimisto.

LIITTEET

Liite 1. Esimerkki opetuskokonaisuudesta aiheesta Nuoren oman talouden hallinta

OMAN TALOUDEN HALLINTA

1. Yli 15-vuotiaan oikeudet ja velvollisuudet

Oikeus määrätä itse ansaituista rahoistaan - saa käyttää rahat haluamallaan tavalla - mutta ei esim. saa ottaa tatuointia ilman vanhempien lupaa.

Oikeus avata pankkitili itse.

Oikeus saada visa electron-kortti.

Saa itse solmia työsopimuksen.

Saa olla kokopäivätyössä klo 6-22 välisenä aikana, jos on suorittanut oppivelvollisuuden.

Rikosoikeudellinen vastuu alkaa, voi joutua syytteeseen tekemistä rikoksista.

Voi perustaa yhdistyksen vähintään kahden yli 15-vuotiaan kanssa.

Oikeus lapsilisään päättyy (17-v.).

Voi hakea Kelan opintotukea (17-v.), huoltajan tulot vaikuttavat tuen määrään.

Oppivelvollisuus päättyy sinä vuonna, jonka kuluessa täyttää 17-v.

17-vuotias voi saada työmarkkinatukea siltä ajalta, kun hän on esim. työkokeilussa tai työvoimakoulutuksessa, jos hänellä ei ole ammatillista koulutusta.

2. Yli 18-vuotiaan oikeudet ja velvollisuudet

Vastaa itse varoistaan ja veloistaan

Oikeutettu hakemaan pankki- ja luottokorttia

Täysi-ikäinen voi tehdä pankin kanssa sopimuksia itsenäisesti ja saa automaattisesti nettitunnukset omalle tilille.

Oikeus toimeentulotukeen olosuhteista riippuen.

Vastaa itse varoistaan ja veloistaan

3. Tilinkäyttövälineet

Automaattikortti on tarkoitettu kotimaassa, käteisen nostoon ja maksuun

Visa Electron korttia voi käyttää kotimaassa ja ulkomailla.

Internetpankin avulla voit seurata tilitapahtumia ja maksaa laskuja.

4. Maksuvälineet

Pankkikortti- voi saada täysi-ikäinen, jolla on säännölliset tulot, luottotiedot kunnossa ja pysyvä asuinpaikka Suomessa.

Luottokortti- voi maksaa palveluja ja ostoksia - käyttöehdot ovat korttikohtaisia ja kortteihin sisältyy erilaisia kuluja. Luottoaika on korollista.

Jos korttisi katoaa, soita pankkien sulkupalveluun 020333, avoinna 24h/vrk.

Tee välittömästi pankin antamien ohjeiden mukaan katoamisilmoitus.

5. Kännykällä ostaminen

Kännykkä ei ole varsinainen maksuväline.

Kännykällä ostaminen on sama kuin luotolla ostamista, ostos laskutetaan myöhemmin puhelinlaskun yhteydessä.

Ostosten määrää on vaikea seurata.

Kännykkäostamisen hyvät ja huonot puolet?

6. Kulutusluotot ja osamaksut

Erilaiset postimyyntiyritykset (Ellos, Zalando, Klarna jne.) tarjoavat tililuottoja netin tai kuvaston kautta.

Tililuotto on jatkuvaa kulutusluottoa

Maksuvaihtoehto voi aluksi vaikuttaa edulliselta jos katsoo pelkkää kuukausikorkoa tai lyhennystä. Todellinen vuosikorko voi olla korkea + tilinhoitomaksut yms. kulut päälle.

Oletko tilannut postimyyntituotteita? Missä paikoissa postimyyntituotteita mainostetaan?

8. Verkkokauppa

Verkkokauppa on helppo tapa tehdä ostoksia kotisohvalta, kaupanteossa kannattaa olla tarkkana.

Ennen kaupantekoa verkossa, ota selvää

Kenen kanssa kaupaa teet?

Mitä todella olet ostamassa?

Mitä kauppa oikeasti tulee maksamaan?

Mitkä ovat kaupan ehdot?

Mitkä ovat omat oikeutesi?

7. Pankin myöntämät kulutusluotot

Kulutustavaroiden tai palveluiden rahoittamiseen (auto, tietokone, ulkomaanmatkat, jne.)

Pankki vaatii pääsääntöisesti vakuuden, siksi korko usein halvempi.

Pankin myöntämää kulutusluottoa saadakseen pitää olla luottotiedot kunnossa, maksukykyä, säännölliset tulot sekä asiakassuhde pankkiin.

Luoton ottamista kannattaa tarkoin harkita, onko hankinta välttämätön ja voiko tuotetta/palvelua hankkia säästämällä.

8. Pikavipit ja tekstiviestivipit

Vakuudettomia alle kolmen kuukauden pituisia lainoja, jotka voi ottaa netin tai tekstiviestin välityksellä.

Yleensä lainan suuruus 50–200 euroa ja maksuaika 7-14 vuorokautta.

Vippilainan lisäksi peritään käsittelykulut ja muut mahdolliset toimituskulut.

Myönnettäessä vippilainaa, tarkistetaan luottotiedot.

Kuka tarvitsee pikavippiä?

Esimerkki kännykällä otettavasta pikavipistä:

100 euroa, maksuaika 14vrk. Takaisinmaksu 100 euroa ja käsittelymaksu 20 euroa sekä tekstiviestikustannukset 3 euroa. Vippilainan hinnaksi tulee 123 euroa.

Lainan koroksi tulee vuosikoroksi muutettuna 591 %.

Esimerkki kulutusluotosta:

Asiakas päätti hankkia 200 euroa maksavan kameran. Kameraliikkeen myyjä antoi maksuvaihtoehtoiksi käteisen tai luoton. Asiakas valitsi tililuoton 200 euroa ja kk-erä 3%.

Kamera maksettiin 8 kuukauden aikana; kuukausierät 1-7 olivat 33 euroa kuukaudessa ja 8. erä oli 30,54 euroa. Tililuotosta liike peri kuluja yhteensä 20,18 euroa ja korkoja 8,36 euroa. Kamera tuli maksamaan yht. 228,54 euroa.

Esimerkki kännykkälaskusta, joka moninkertaistuu perinnän aikana:

Laskun suuruus 35,82 euroa

1.muistutuskirje+muistutusmaksu 5,00 euroa

2.muistutuskirje+muistutusmaksu 5,0 euroa

Neljä kirjettä perintätoimistolta

Perintäkuluja 36,83 euroa

Perintätoimiston asiakaskustannuksia 5 euroa

Perintätoimisto vie käräjäoikeuteen, jossa riidaton käsittely

Käräjäoikeuden kulut 58,87 euroa

Perintätoimiston työn korvaus 109,32 euroa

saatava ulosottoon, ulosottomaksu 11,77 euroa

Yhteensä 267,61 (lisäksi viivästyskorko)

9. Opiskelun rahoitus

Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainan takauksesta. Opintolainassa on valtion takaus, pankki kuitenkin päättää lainan myöntämisestä. Opintolainan korko on pankkikohtainen.

Opintolaina maksetaan takaisin opintojen päättymisen jälkeen.

Opintotuen saamisen edellytyksenä on päätoiminen opiskelu, jos opiskelu viivästyy, Kela perii takaisin liikaa maksetun opintotuen.

Tutustu opintotuen myöntämisedellytyksiin Kelan sivulla. Voit myös laskurin avulla laskea opintotuen määrän eri elämäntilanteissa. (www.kela.fi)

10. Maksuvaikeudet

Maksuvaikeuksista kannattaa neuvotella ajoissa esim. maksun saajan kanssa, silloin säästyy ylimääräisiltä kuluilta ja muilta harmilta.

Hoitamattomista laskuista voi saada maksuhäiriömerkinnän.

Laskun maksamatta jättäminen voi aiheuttaa umpikujan, jonka seurauksena luottotiedot menetetään. Luottotietojen menettäminen sulkee monia portteja;

Ei saa lainaa. Ei saa avattua kännykkä- tai nettiliittymää. Ei saa tehdä vuokrasopimusta tai sähkösopimusta. Työpaikan saannissa voi olla vaikeuksia.

Kun luottotiedot ovat menneet, säilyy merkintä 2-4 vuotta.

11. Mistä voi saada tukea/neuvoa taloudellisiin asioihin?

Oppilaitoksen kuraattori tms. lähityöntekijä

Kela

Aikuissosiaalityö

Talous- ja velkaneuvonta

Takuu-säätiö

Velkalinja

Liite 2. Keskeisiä käsitteitä ja esimerkkejä hyödynnettäväksi Nuoren oman talouden hallinnan opetuksen suunnitteluun

Velka

Velka tarkoittaa, että velallinen sitoutuu maksamaan tietyn rahasumman velan erääntyessä. Velka on aina maksettava takaisin ja siitä on maksettava myös korkoa. Useimmiten velka syntyy niin, että siitä tehdään sopimus luotonantajan (esimerkiksi pankki) ja velallisen (esimerkiksi kuluttaja) välillä. Velka voi myös perustua vaikkapa vahingonkorvaus-, vero- tai elatusvelvollisuuteen. Velkaantuminen vaatii kuluttajan omaa toimintaa. Pääsääntöisesti ei muiden toiminnan perusteella voi velkaantua. Lainan ottamisen lisäksi velka syntyy muitakin sopimuksia tehtäessä, esimerkiksi osamaksukaupassa, nettiliittymää hankittaessa jne.

Korko

Korko on lainanantajan perimä rahan hinta. Se ilmoitetaan prosenttimääränä lainan summasta. Pankin perimä korko koostuu pohjana olevasta viitekorkosta ja ns. pankin marginaalista. Viitekorko määräytyy pankkien välisillä markkinoilla. Velallinen ei voi vaikuttaa siihen muutoin, kuin neuvottelemalla pankin kanssa, mihin viitekorkoon laina sidotaan. Sen sijaan marginaali on se osa rahan hinnasta, jolla pankit kilpailevat asiakkaistaan. Siihen voi siis yrittää vaikuttaa. Viitekorkoja ovat pankkien Prime-korot tai euribor-korko. Kun viitekorko muuttuu, muuttuu myös lainan korkoprosentti.

Korkoon vaikuttaa yleisen korkotason lisäksi myös lainan käyttötarkoitus ja takaisinmaksuaika. Pitkäksi ajaksi otetun asuntolainan korko on alempi kuin lyhytaikaisen kulusluoton korko. Myös lainan vakuudella voi olla merkitystä koron määrään. Opiskelijat voivat hakea valtion takaamaa opintolainaa. Sen korkoon vaikuttavat samat tekijät kuin muissakin lainoissa. Pienituloisen voi saada opintolainan korkoihin valtiolta korkoavustusta.

Koron euromäärän laskemiseksi on esimerkiksi rahoituslaitosten Internet-sivuilla lainalaskureita. Pitää kuitenkin muistaa, että korko on vain osa lainan kokonaishintaa. Koron lisäksi pankki perii lainasta erilaisia toimitusmaksuja, osamaksukaupassa saatetaan periä tilinavausmaksu, osamaksulisä, tilinhoito- ja käsittelymaksuja jne. Vasta kun kaikki kulut lasketaan yhteen, voidaan selvittää lainan todellinen vuosikorko. Esimerkiksi osamaksukauppaa tehtäessä pitää vertailla nimenomaan lainan kokonaishintaa vuosikorkoksi muutettuna. Mainoksissa ja kaupanteossa myyjän on ilmoitettava todellinen vuosikorko aina, kun luottoaika on yli kolme kuukautta.

Esimerkkejä koron vaikutuksesta

Seuraavassa on esimerkkejä siitä, miten korko vaikuttaa lainan takaisinmaksuun.

Laina voi olla ns. annuiteettilaina, jolloin se maksetaan takaisin tietyn ajan kuluessa, esimerkiksi kuukauden väliajoin. Tässä lainan määrä on 2 000 euroa ja se on sovittu maksettavaksi takaisin kahden vuoden aikana kuukauden väliajoin. Korkoprosentteina on käytetty kahta eri korkoa (7 % ja 12 %).

Lainan määrä	Korkoprosentti	Kuukausierän suuruus	Kk-erät yhteensä	Koron osuus
2 000 €	7 %	89,55	2 149,20	149,20
2 000 €	15 %	96,97	2 327,28	327,28

Taulukko 1. Koron osuus eri korkomäärillä

Vaikka 15 %:n korko vaikuttaa melko suurelta, ei vakuudetonta lainaa todellisuudessa saa näin alhaisella korolla. Lainan tarjoajia on vaikkapa Internetissä paljon. Eräs tyypillinen rahoitusyhtiö on Santander Consumer Finance Oy, jonka lainaehdot, eli lainan hinta, ovat suunnilleen samanlaisia, kuin muittenkin vastaavien yhtiöitten tarjoamat lainat. Santanderin kk-erä sisältää lainan lyhennyksen, koron ja tilinhoitomaksun. Seuraavassa on käytetty Santanderin verkkosivuilla olevaa lainalaskuria (Santander Consumer Finance) ja samaa lainan määrää sekä takaisinmaksuaikaa, kuin edellä.

Lainan määrä	Korkoprosentti	Kuukausierän suuruus (noin)	Kk-erät yhteensä	Koron ja tilinhoitomaksun osuus
2 000 €	31,41 %	111	2 644	664

Taulukko 2. Koron suuruus tyypillisessä vakuudettomassa lainassa

Esimerkeistä huomaa selvästi, kuinka merkittävä on suuremman koron vaikutus. Santanderin lainassa pitää siis varsinaisen lainan takaisinmaksun lisäksi maksaa ”ylimääräistä” eli korkoa ja tilinhoitomaksua yhteensä 664 euroa, mikä on kolmannes lainan määrästä.

Verkossa tarjotaan paljon myös niin sanottuja pikavippejä, joissa lainan määrä on yleensä pieni (tavallisesti esimerkiksi sadasta eurosta muutamaan sataan euroon) ja laina-aika lyhyt (esimerkiksi viikosta muutamaan viikkoon). Näitten todellinen vuosikorko saattoi aiemmin olla jopa satoja prosentteja. Kesäkuussa 2013 tuli kuitenkin voimaan laki, jonka mukaan pikavipin tai muun alle 2000 euron pienluoton ns. todellinen vuosikorko saa olla enintään 51 prosenttia. Tarkan sanamuodon mukaan korkokatto saa olla enintään korkolain mukainen viitekorko lisättynä 50 prosenttiyksiköllä. Koska viitekorko on nykyisin yksi prosentti, saa tällaisen pienluoton korko nykyisen viitekoron voimassa ollessa olla enintään 51 %.

Maksuviivästyksen seuraukset

Kuluttajan on maksettava laskunsa, sovittu luoton takaisinmaksu tai lyhennys ajallaan, eräpäivänä. Jollei näin tee, on kyseessä sopimusrikkomus. Siksi laskusta, joka syystä tai toisesta on jäänyt maksamatta, voidaan periä viivästyskorkoa sekä muistutus- ja perimiskuluja. Erilaiset lait, kuten perintälaki, määrittelevät, missä ajassa ja millaisia seurauksia maksamattomasta laskusta koituu.

Esimerkiksi puhelinlaskun loppusumma kasvaa koko ajan, jos laskua ei makseta määräaikaan mennessä. Seuraavassa on esitetty, miten pienestä maksamatta jääneestä puhelinlaskusta voi kertyä moninkertainen velkasumma, jos maksu joutuu ulosottoon asti. Esimerkissä on käytetty lain sallimia enimmäiskuluja.

Selite	Maksu €	Kertynyt summa €
Alkuperäinen puhelinlasku	30	30
1. maksumuistutus 5 €	5	35
2. maksumuistutus 5 €	5	40

1. maksuvaatimus perintätoimistolta	14	54
2. maksuvaatimus perintätoimistolta	7	61
Haaste käräjäoikeuteen	110	171
Ulosottomaksu, jos velallinen maksaa koko summan kerralla	27	198

Taulukko 3. Kulujen kertyminen laskun jäädessä maksamatta.

Laskujen tai velan laiminlyönti voi myös aiheuttaa maksuhäiriömerkinnän, joka tarkoittaa esimerkiksi seuraavaa:

- luottokortti vaaditaan takaisin
- luotonsaanti vaikeutuu olennaisesti
- ei saa tehtyä osamaksusopimusta
- vuokra-asunnon ja vuokranantajan yleensä edellyttämän kotivakuutuksen saanti vaikeutuu
- puhelinliittymä- ja vakuutus sopimuksissa vaaditaan vakuutta tai ennakkomaksuja
- työpaikan saanti vaikeutuu erityisesti, mikäli työtehtävään liittyy taloudellista vastuuta

Mihin rahat riittävät

Itsenäistynvä nuori kohtaa päivittäin lukuisia tilanteita, joista tulisi selviytyä. Keskeisintä olisi oppia tulemaan toimeen niillä taloudellisilla resursseilla, joita nuorella on käytettävissä. Nuoren tulisi olla tietoinen siitä, mitä eläminen konkreettisesti maksaa ja miten omiin kulutusmenoihin voi vaikuttaa. Niin ikään hänen tulee selviytyä pankkiasioiden ja erityyppisten sopimusten hoitamisesta. Arjessa selviytyminen edellyttääkin nuorelta kykyä suunnitella taloutta, kulutuksen priorisointia sekä budjetin laatimista ja seurantaa (Peura-Kapanen – Lehtinen 2011, 29)

Vuonna 2006 olivat 17–24-vuotiaitten käytettävissä olevat tulot Peura-Kapasen ja Lehtisen mukaan (Peura-Kapanen – Lehtinen 2011, 8) keskimäärin 17 305 euroa ja menot 19 642 euroa. Kuukautta kohden tulot ovat 1 442 euroa ja menot 1 637 euroa. Nuorten kulutusmenot olivat siis suuremmat, kuin heidän menonsa. Puuttuva osuus saatiin esimerkiksi vanhemmilta tai lainanottona. Menot jakautuivat seuraavasti:

- asuminen ja energia	430 e/kk
- liikenne	241
- kulttuuri, vapaa-aika	209
- elintarvikkeet, juomat	186
- kahvilat, ravintolat, hotellit	112
- vaatteet, jalkineet	67
- tietoliikenne	65
- alkoholi, tupakka	47
- terveys	29
- koulutus	7
- muut tavarat, palvelut	244

Kuparin (Kupari 2011, 32–34) mukaan vuonna 2011 valtaosa nuorista asui yleensä vuokra-asunnossa. Tuolloin tehdyn kyselyn mukaan keskimääräinen kuukausivuokra oli 500 euroa ja monilla vuokralla asuvista oli vaikeuksia selvittää asumiskuluista. Kolme neljäsosaa vastaajista oli joutunut sopeuttamaan tilannettaan selvittääkseen asumiskuluista.

Tällaisessa tilanteessa nuorten luoton käyttö on selvästi lisääntynyt. Nuoret asennoituvat luoton ottamiseen myönteisemmin kuin vanhat. Kuitenkin päätökset luoton ottamisesta syntyvät usein vailla harkintaa. Nuorten luoton käyttöön liittyy ymmärtämättömyyttä, tietämättömyyttä ja huolettomuutta (Kupari 2011, 71).

Edellä esitetyn laskelman luvut osoittavat, että edes n. 1 600 euron kuukausituloilla on usein vaikeaa selvittää kaikista kulutusmenoista. Jos lainaa otetaan, tilanne muuttuu vielä hankalammaksi. Edellä taulukossa 2 mainitun lainan otto lisää siis menoja 332 euroa vuodessa. Ohjeita talousvaikeuksista selviytymiseen on mm. Marttaliiton, Kuluttajaviraston, Takuu-Säätiön ja Suomen Kuluttajaliiton Internet-sivuilla.